

Niebrzegowska-Bartmińska, Stanisława

"Slavjanske drevnosti.
Ètnolingvističeskij slovar", t. 4, pod
obščej red. N. I. Tolstogo, Moskva 2009 :
[recenzja]

Etnolingwistyka 22, 275-276

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Viery Gašparikovej, Christo Wakarelskiego, L. G. Baraga, J. Iwanowa, Michała Federowskiego, Otto Knoopa. Teksty dotyczą powstania nieba i światła niebieskich, zjawisk atmosferycznych, powstania powierzchni ziemi, sił nieczystych i demonów, stworzenia mężczyzny, kobiety i zwierząt, powstania roślin oraz tzw. „dziwnych” nazw i zjawisk. Każdy z rozdziałów materiałowych poprzedzony został syntetycznym wstępem.

SNB

Katarzyna Marcol, *Słowo i zabawa. Ustna twórczość dzieci na pograniczu polsko-czeskim*, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniwersytet Śląski w Katowicach, 2008, 267 s.

Książka Katarzyny Marcol to studium na temat folkloru dziecięcego, oparte na bogatym materiale tekstowym, obejmującym różne gatunki ustnej twórczości dziecięcej, zebrane na terenie Śląska Cieszyńskiego – obszaru różnorodności językowej, kulturowej i wyznaniowej. W jednym z rozdziałów teoretycznych autorka podejmuje problem typologii repertuaru dziecięcego, stosując się do proponowanych wcześniej klasyfikacji Franciszka Kręka, Jerzego Cieślakowskiego, Pawła Nedo, Doroty Simonides i Krystyny Pisarkowej. Głównym tematem książki czyni poetykę ustnej twórczości dziecięcej, omawiając szczegółowo poszczególne gatunki dziecięcego folkloru, jak: rymowanki dla zabawy, rymowanki o funkcji pragmatycznej, rymowanki o funkcji impresyjnej; zagadki, skrętacze językowe, adynata, przysłowia, opowieści komiczne, opowieści sensacyjne. Mając na uwadze specyfikę kultury pogranicza, z którego pochodzą badane teksty, autorka w rozdziale podsumowującym podejmuje również problem interetniczności, na przykład sposobu funkcjonowania w zaolziańskich tekstach dziecięcych podziału *my – oni*.

EP

Slavjanske drevnosti. Ètnolingvističeskij slovar' pod obščej redakcij N. I. Tolstogo, t. 4 P (Pereprava čerez vodu) – S (Sito), Moskwa: „Meždunarodnye otnošenija”, 2009, 649 s.

Czwarty tom moskiewskiego słownika etnolingwistycznego *Slavjanske drevnosti* jest kontynuacją monumentalnego wydawnictwa, ukazującego się od roku 1995 (Moskwa: t. 1 – 1995, t. 2 – 1999, t. 3 – 2004). Zamierzeniem twórców słownika jest rekonstrukcja tradycyjnej duchowej kultury narodów słowiańskich, tzw. „starożytności słowiańskich”, czyli form i elementów starej słowiańskiej kultury duchowej, zachowanych w różnych formach aż do czasów współczesnych. W słowniku odtwarzany jest całościowy tradycyjny obraz świata i człowieka, światopogląd dawnych Słowian, ich wyobrażenia i wierzenia kosmologiczne i mitologiczne, podstawowe kategorie średniowiecznej kultury, a także obecne w słowiańskiej kulturze ludowej stereotypy i wartości. Czwarty tom *Slavjanskich drevnostej* przynosi 249 haseł (w tym 204 hasła główne i 45 odsyłaczowych) – całość otwiera hasło *pereprava čerez vodu*, zamyka *sito*. Hasła ułożone w porządku alfabetycznym, reprezentują różne zakresy tematyczne: narzędzia pracy (*socha, plug, sierp, sieć*); sprzęty (*rzeszoto, sito, sanie*); ozdoby (*ozdoby, pas*); pożywienie i napitki (*pożywienie, pieróg, piwo*); atrybuty człowieka i zwierząt (*ręka, serce, róg, ślepotą*); przedmioty rytualne i kultowe (*prosfora, śmiertelna koszula*); metale (*srebro*); żywioły i zjawiska przyrody (*potop, tęcza, Plejady, ludowa meteorologia*); rośliny (*pszenica, proso, żyto, ruta, jarzębina*); zwierzęta, owady i ptaki (*świnia, rak, kogut, ptaki, pszczoła*); osoby, postacie i imiona (*dziewczynka, chłopiec, sierota, nieboszczyk, Piotr i Paweł, rusalka, polaźnik*); czas, kalendarz (*Radunica, wrzesień, post, piątek*); miejsca (*pole, sad, raj*); jakości i cechy (*pierwszy – ostatni, pełny – pusty, sakralny*); kategorie ogólne (*swój – obcy, światło – ciemność*); czynności, obrzędy i zwyczaje (*przeprawa przez wodę, pogrzeb, pogrzeb symboliczny, wesele, wesele zwierząt, całować*); teksty folkloru (*pieśni weselne*,

pieśni biestadne). Autorami haseł w tomie są: Swietłana Tołstojowa (redaktor naczelny) i osoby wchodzące w skład kolegium redakcyjnego: Tatiana Agapkina, Ludmiła Winogradowa, Władimir Pietruchin oraz inni członkowie moskiewskiego zespołu etnolingwistycznego: Olga Biełowa, Marija Walencowa, Aleksander Góra, Galina Kabakowa, Jelena Lewkijewska, Anna Plotnikowa, Irina Siedakowa, Jelena Uzieniowa i Waleria Usaczewa.

SNB

E. N. Kuz'mina, *Ukazatel' tipičeskich mest geroičeskogo eposa narodov Sibiri (altajcev, burjat, tuvincev, chakasov, šorcev, jakutov). Ėksperimental'noe izdanie*. Otv. red. doktor istoričeskich nauk N. A. Alekseev, Novosibirsk: Izdatel'stvo SO RAN, 2005, 1382.

Katalog zawiera *loci communes* eposu bohaterskiego, funkcjonującego w kulturze sześciu narodów Syberii. Publikacja składa się z dwóch rozdziałów teoretyczno-wprowadzających pióra E. N. Kuźminy, poświęconych ogólnym problemom systematyzacji toposów i strukturze katalogu oraz sześciu rozdziałów analitycznych, w których kolejno charakteryzowane są toposy Ałtajców (rozdz. I, oprac. N. R. Bajżanowa), Buriatów (rozdz. II, oprac. E. N. Kuz'mina), Tuwinców (rozdz. III, oprac. S. M. Orus-ool), Chakasów (rozdz. IV, oprac. N. S. Čistobaeva, Ju. V. Limorenko), Szorców (rozdz. V, oprac. L. N. Arbačakowa) i Jakutów (rozdz. VI, oprac. T. V. Illarionova). Podano spis wykorzystanych tekstów i syntetyczny alfabetyczny katalog toposów u wszystkich sześciu narodów.

SNB

Slovar' govorov Russkogo Severa, t. IV Z–I, pod red. člena-korrespondenta Rossijskoj akademii nauk A. K. Matveeva, Ekaterinburg: Izdatel'stvo Ural'skogo universiteta, 2009, 356 s.

Kolejny, czwarty już, tom *Slovar'a govorov Russkogo Severa* (słownika gwar rosyjskiej Północy), ukazujący się od roku 2001 (t. 1 – 2001, t. 2 – 2002, t. 3 – 2005), przynosi leksykę zebraną w trakcie badań terenowych, prowadzonych w latach 1961–2008 w ramach ekspedycji toponimicznych Uralskiego Uniwersytetu Państwowego na terytorium rejonu archangielskiego i wołogodzkiego. W tomie udokumentowana została leksyka od „z” (*zaabaturit'*) do „i” (*ijul'-parun*), obejmująca ludową terminologię geograficzną i meteorologiczną, leksykę przemysłową i rzemieślniczą, obrzędową i wierzeniową, bytową i ekspresywną. Włączono tu także i opatrzone kwalifikatorami słownictwo przejęte z języków ugrofińskich. Zebrane w tomie materiały są dobrym źródłem dla rekonstrukcji tradycyjnego obrazu świata rosyjskiego chłopca i odtworzenia mapy dawnego rozmieszczenia plemion zamieszkujących badane terytorium.

SNB

Valerija B. Kolosova, *Leksika i simbolika slavyjanskoj narodnoj botaniki. Ėtnolingwističeskij aspekt*, Moskwa: Izdatel'stvo „Indrik”, 2009, 352 s. [seria „Tradicionnaja duchovnaja kul'tura slawjan. Sovremennye issledovanija”]

Książka Walerii Kołosowej wpisuje się w nurt badań etnobotanicznych, prowadzonych w duchu metodologii etnolingwistycznej na materiale słowiańskim. Koncentruje się wokół zagadnień związanych z nazwami roślin i przypisywaną roślinom symboliką. W pierwszej części książki autorka omawia cechy kształtujące symboliczny obraz roślin: kolor, rozmiar, kształt, ilość, zachowanie, czas, przestrzeń, smak, zapach, dźwięk, jadowitość, właściwości palące, zastosowanie